

**Patologické abnormality na ulitách
Terebralia lignitarum (EICHWALD, 1830)
ze spodního badenu u Damníkova ve východ. Čechách**

Pathological abnormalities on the shells of the species *Terebralia lignitarum* (EICHWALD, 1830) of the Lower Badenian from Damníkov in East Bohemia

Ilja PEK a Vítězslav BIČÍK

Abstract: The pathological abnormalities of two shells of the gastropod *Terebralia lignitarum* (EICHWALD, 1830) from the Lower Badenian of East Bohemia (locality Damníkov) are described. The acceptable causes of the deformation are discussed.

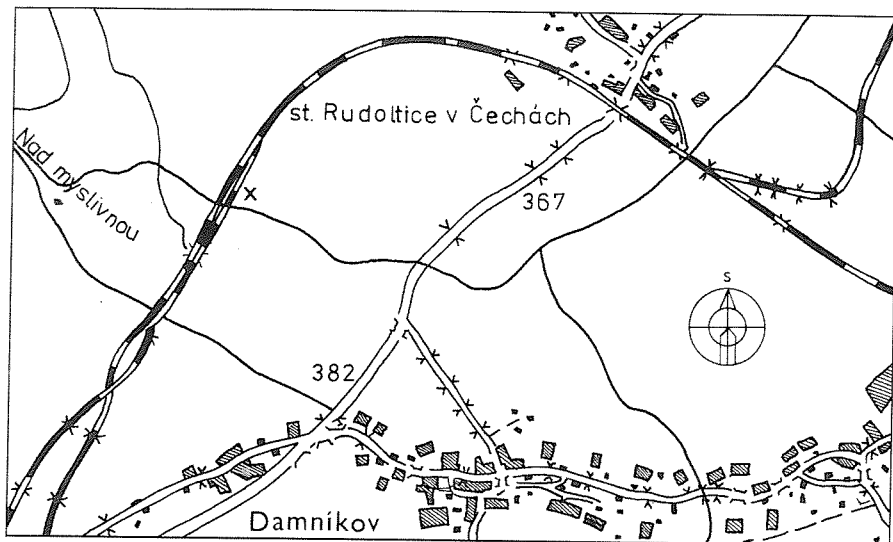
Keywords: Gastropoda, Pathology, Lower Badenian, East Bohemia

ÚVOD

Patologické projevy na ulitách terciérních gastropodů jsou v naší literatuře popisovány pouze zřídka. Uvádí je např. MESZÁROŠ (1986) z oblasti Malých Karpat. Některé patologické jedince vyobrazují bez bližšího popisu MICHALSKI, PANOŠ a PEK (1988), HLADÍLOVÁ, MICHALSKI a PEK (1989), patologickou anomálii na schránce *Pirenella picta mitralis* popisující PEK a MIKULÁŠ (1995).

V této práci jsou popsány dvě patologické ulity druhu *Terebralia lignitarum* (EICHWALD) pocházející z umělého odkryvu těsně při pravé straně železniční trati Třebovice - Rudoltice (viz text.- obr. 1). Zde byly v letech 1971-1972 odkryty spodnobadenské šedé až šedomodré vápnité jíly, místy s drobnými písčitymi čočkami a uhelnou substancí. Na lokalitě se nacházela poměrně hojná, velice dobře zachovaná fauna (*Acanthocardia* sp., *Corbula gibba*, *Ostrea* sp., *Dentalium badense*, *Dentalium* sp., *Buccinum auingeri*, *Buccinum grundense*, *Cancellaria cancellata*, *Cerithium doliolum*, *Collumbella fallax*, *Dorsanum* (*Dorsanum*) *nodosocostatum*, *Dorsanum* (*Dorsanum*) cf. *nodosocostatum*, *Ellobium* sp., *Fusus virgineus*, *Hydrobia frauenfeldi*, *Melanopsis* (*Lyrcaea*) *impressa impressa*, *Melongena cornuta pseudobasilica*, *Nassa* (*Phrontis*) *dujardini schöni*, *Natica* (*Nacca*) *millepunctata millepunctata*, *Neverita josephina olla*, *Pirenella picta*, *Pirenella* sp., *Polinices* (*Polinices*) *redempta*, *Terebralia bidentata*, *Terebralia lignitarum*, *Theodoxus* (*Vitoclithon*) *pictus pictus* aj.).

Nyní je lokalita rekultivovaná a zatravněná.

obr. 1 - Topografická situace naleziště badenské fauny u Damníka. Lokalita je označena křížkem.

Fig. 1. Location of the finding place of the Lower Badenian fauna near Damník. Locality is indicated by cross.

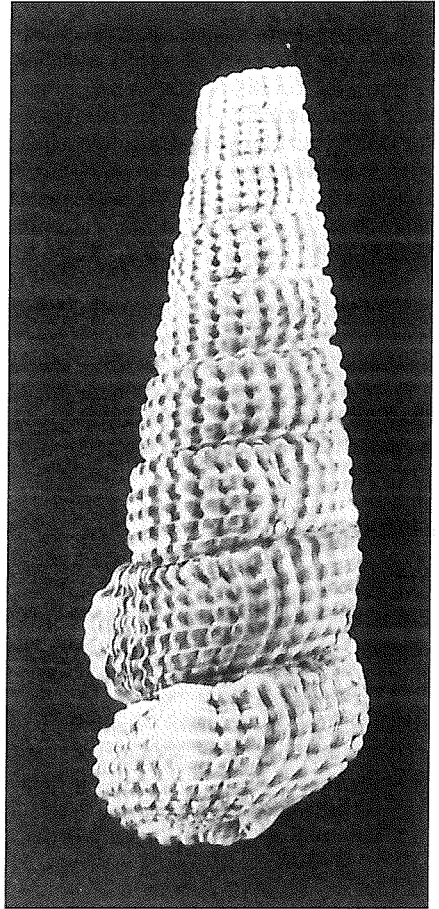
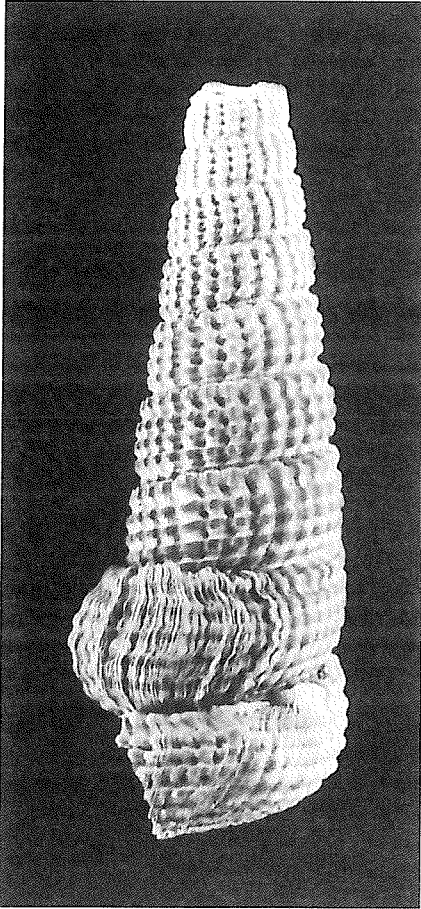
POPISNÁ ČÁST

Popis patologie

Patologická anomálie se projevuje na předposledním závitě ulity, kde zaujímá více než 80% povrchu závitů. Tento je tr.naduřelý, na aperturální straně hypertrofický, značně konvexní a přesahuje normální obrys ulity. Povrch závitů je pokryt hustě nahlučenými varixy, které se doškovitě překrývají a probíhají podél celé sag.délky závitů. Normální skulptura povrchu závitů je malformací téměř potlačena, projevuje se jen při jedné straně schránky jako uzlíkovitá, nepřilíhající výrazná linie. Deformovaný závit překrývá i značnou část sutury mezi ním a předcházejícím závitěm, přičemž je v tomto úseku hypertrofický a protažený apikálním směrem. Patologická deformace se projevuje i na posledním závitě, avšak v mnohem menší míře, a to zejména v adorální části závitů. Deformita je shodného morfologického charakteru, ale postihuje již jen omezené úseky, oddělené zónami s normální skulpturou. Rovněž tvar posledního závitů odpovídá normálnímu utváření schránky.

Patogeneze

Jedná se patrně o deformitu, způsobenou dysfunkcí pláště, spojenou s jeho otokem a následným hypertrofickým vývojem, který se propagoval na povrchu schránky jako popsaná deformace. Jelikož po relativně (?) krátkém období došlo zřejmě k obnově normální funkce sekrečního epitelu pláště, patologický projev doznívá ve starší části posledního závitů (viz text. obr.). Během reparačního procesu patrně došlo k menším manifestacím onemocnění, což dokládá střídání zón s anomální a normální skulpturou.

obr. 2 a 3 - *Terebralia lignitarum* (EICHWALD), patologická schránka; spodní baden, Damníkov, x 1,5. Vyobrazený materiál je uložen v soukromé sbírce I. Peka. Foto: I. Pek
Figs. 2 and 3. - *Terebralia lignitarum* (EICHWALD), pathological shell, Lower Badenian, Damníkov, x 1.5. Figured material is from the private collection of I. Pek.

Nabízí se spekulativní, leč segestivní možnost, že jde o patologický projev způsobený buď parazitární invazí nebo infenčním onemocněním pláště, spojeným s jeho otokem, dysfunkcí a následnou propagací na schránku.

S největší pravděpodobností se nejedná o traumatický projev po útoku predátora, protože nalezené druhové spektrum na lokalitě Damníkov tuto možnost nepotvrzuje.

ZÁVĚR

Z východočeského spodního badenu je podobný typ patologické malformace naprosto ojedinělý. Z velkého souboru jedinců druhu *Terebralia lignitarum* a blízkého druhu *T. bidentata* (cca 400 ks), získaných z řady lokalit (Česká Třebová - cihelna, Česká Třebová - Lhotka, Semanín - skládka, Semanín - Zádolka, Opatov, Třebovice, Rudoltice, Damníkov), byly pouze 2 exempláře patologické. Je pozoruhodné, že patologické schránky pocházejí z jedné lokality a stejné stratigrafické úrovně.

SUMMARY

The authors describe a pathological abnormality on the two last coils of two shells of the species *Terebralia lignitarum* (EICHWALD, 1830) (text-figs 2-3) from the Lower Badenian of East Bohemia (locality Damníkov, see text-fig. 1).

It is possibly a deformation caused by dysfunction of the mantle connected with oedema and hypertrophic development appearing on the surface of the shell. The cause could be parasitism or infection of the mantle (?).

LITERATURA

- HLADILOVÁ, Š., MICHALSKI, M., PEK, I., 1989: Badenská fauna z Horní Čermné. *Acta Univ. Palackianae Olomucensis*, 95, *Geogr.-Geol.*, XXVIII, 47-61, Praha.
- MESZÁROŠ, Š., 1986: Anomálie schránok mäkkýšov z vrchnobádenských sedimentov lokalit okolia Malých Karpát. *Západné Karpaty, sér. paleontológia*, 11: s. 57-76, Bratislava.
- MICHALSKI, M., PANOŠ, V., PEK, I., 1988: Neživá příroda Českotřebovska. Městské muzeum v České Třebové, p. 1-148, Česká Třebová.
- PEK, I., MIKULÁŠ, R., 1995: Pathological anomaly of a conch of *Pirenella picta mitralis* (Eichwald, 1830) from the Badenian at Česká Třebová (Czech Republic). *Čas. Mineral. Geol.*, 39, 1, in print, Praha.

Adresa autorů:

RNDr. Ilja PEK, CSc., Prof. RNDr. Vítězslav BIČÍK, CSc., Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého, Svobody 26, 771 46 Olomouc, Česká republika